ZDOLNE POŁUDNIE

Biała Księga Praktyk Partycypacji Młodzieży

„Fundacja Beyond Space”

Modła 2025

KOMITET DO SPRAW POŻYTKU PUBLICZNEGO

NIW Narodowy Instytut Wolności

Rządowy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2021-2030 NOWE FIO

FUNDACJA BEYOND SPACE

SFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW NARODOWEGO INSTYTUTU WOLNOŚCI – CENTRUM ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO W RAMACH RZĄDOWEGO PROGRAMU FUNDUSZ INICJATYW OBYWATELSKICH NOWEFIO NA LATA 2021-2030

Spis treści

Biała Księga Praktyk Partycypacji Młodzieży (15–29 lat)

1. Wprowadzenie

1.1. Cel i znaczenie Białej Księgi
1.2. Dlaczego partycypacja młodzieży jest ważna
1.3. Zakres tematyczny i terytorialny opracowania
1.4. Grupa docelowa publikacji

2. Kontekst społeczny i instytucjonalny

2.1. Partycypacja młodzieży w Polsce – stan obecny
2.2. Uwarunkowania prawne i formalne
2.3. Specyfika partycypacji młodzieży w woj. dolnośląskim, lubuskim i śląskim
2.4. Rola młodzieżowych rad i organizacji obywatelskich

3. Metodologia badania

3.1. Cele badawcze
3.2. Zastosowane metody badawcze
3.3. Charakterystyka próby badawczej
3.4. Przebieg procesu badawczego
3.5. Ograniczenia badania

4. Diagnoza problemów partycypacji młodzieży

4.1. Poziom zaangażowania młodych osób
4.2. Bariery udziału w procesach decyzyjnych
4.3. Relacje młodzieży z instytucjami publicznymi
4.4. Rola dorosłych decydentów i opiekunów
4.5. Poczucie sprawczości i wpływu młodzieży

5. Dobre praktyki partycypacji młodzieży

5.1. Przykłady działań wypracowanych w Młodzieżowej Akademii Zdolnych
5.2. Partycypacja młodzieży w praktyce lokalnej
5.3. Skuteczne formy współpracy młodzieży z samorządami
5.4. Rola organizacji pozarządowych w aktywizacji młodych
5.5. Przykłady inicjatyw oddolnych i projektów młodzieżowych

KOMITET DO SPRAW POŻYTKU PUBLICZNEGO
NIW Narodowy Instytut Wolności
Rządowy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2021-2030 NOWE FIO
FUNDACJA BEYOND SPACE

SFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW NARODOWEGO INSTYTUTU WOLNOŚCI – CENTRUM ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO W RAMACH RZĄDOWEGO PROGRAMU FUNDUSZ INICJATYW OBYWATELSKICH NOWEFIO NA LATA 2021-2030

6. Proces partycypacyjny – doświadczenia z realizacji projektu

6.1. Opis procesu krok po kroku
6.2. Zaangażowanie uczestników i wolontariuszy
6.3. Napotkane trudności i sposoby ich przezwyciężania
6.4. Wnioski z pracy warsztatowej i Akademii

7. Głos młodzieży

7.1. Opinie uczestników badań ankietowych
7.2. Wnioski z wywiadów pogłębionych
7.3. Cytaty i studia przypadków
7.4. Oczekiwania młodych wobec instytucji publicznych

8. Rekomendacje

8.1. Rekomendacje dla samorządów lokalnych
8.2. Rekomendacje dla młodzieżowych rad
8.3. Rekomendacje dla organizacji pozarządowych
8.4. Rekomendacje dla szkół i instytucji edukacyjnych
8.5. Rekomendacje systemowe

9. Podsumowanie i wnioski końcowe

9.1. Kluczowe wnioski z badania
9.2. Potencjał rozwoju partycypacji młodzieży
9.3. Kierunki dalszych działań

10. Bibliografia i źródła

KOMITET DO SPRAW POŻYTKU PUBLICZNEGO
NIW Narodowy Instytut Wolności
Rządowy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2021-2030 NOWE FIO
FUNDACJA BEYOND SPACE

SFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW NARODOWEGO INSTYTUTU WOLNOŚCI – CENTRUM ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO W RAMACH RZĄDOWEGO PROGRAMU FUNDUSZ INICJATYW OBYWATELSKICH NOWEFIO NA LATA 2021-2030

1. Wprowadzenie

1.1. Cel i znaczenie Białej Księgi

Celem niniejszej Białej Księgi Praktyk Partycypacji Młodzieży jest zebranie, uporządkowanie i praktyczne opisanie doświadczeń związanych z udziałem osób młodych w procesach decyzyjnych oraz życiu publicznym na poziomie lokalnym i regionalnym. Dokument powstał jako odpowiedź na zauważalny deficyt rzetelnych, aktualnych i przystępnych materiałów, które traktowałyby młodzież nie jako odbiorców działań, lecz jako ich współtwórców i partnerów.

Biała Księga łączy perspektywę badawczą z praktyką społeczną. Z jednej strony diagnozuje bariery i wyzwania stojące przed młodymi osobami w wieku 15–29 lat, z drugiej – pokazuje konkretne rozwiązania i dobre praktyki wypracowane w toku działań projektowych. Jej ambicją jest bycie narzędziem użytecznym: dla samorządów, organizacji pozarządowych, młodzieżowych rad, szkół, a także dla samych młodych ludzi, którzy chcą działać i mieć realny wpływ na swoje otoczenie.

Znaczenie publikacji polega również na zmianie narracji wokół młodzieży. Dokument podkreśla, że młodzi posiadają kompetencje, wiedzę i energię niezbędną do współdecydowania o sprawach publicznych, a ich zaangażowanie nie jest „dodatkiem", lecz istotnym elementem budowania nowoczesnego społeczeństwa obywatelskiego.

1.2. Dlaczego partycypacja młodzieży jest ważna

Partycypacja młodzieży to nie tylko udział w wyborach czy obecność w młodzieżowych radach. To przede wszystkim możliwość zabierania głosu, współtworzenia rozwiązań i wpływania na decyzje, które bezpośrednio dotyczą codziennego życia młodych ludzi – od edukacji i transportu, po ofertę kulturalną czy przestrzeń publiczną.

W praktyce jednak młodzież często spotyka się z brakiem realnego wpływu. Ich głos bywa traktowany symbolicznie, a mechanizmy partycypacyjne mają charakter fasadowy. Skutkiem tego jest spadek zaufania do instytucji publicznych, poczucie braku sprawczości oraz wycofywanie się młodych z życia społecznego.

Tymczasem badania i doświadczenia projektowe pokazują jasno: młodzież, która otrzymuje odpowiednie wsparcie, wiedzę i przestrzeń do działania, potrafi skutecznie diagnozować problemy lokalne, proponować innowacyjne rozwiązania i angażować innych. Partycypacja buduje kompetencje obywatelskie, uczy odpowiedzialności i wzmacnia więzi społeczne. Jest inwestycją długofalową – w aktywnych dorosłych obywateli przyszłości.

KOMITET DO SPRAW POŻYTKU PUBLICZNEGO
NIW Narodowy Instytut Wolności
Rządowy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2021-2030 NOWE FIO
FUNDACJA BEYOND SPACE

SFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW NARODOWEGO INSTYTUTU WOLNOŚCI – CENTRUM ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO W RAMACH RZĄDOWEGO PROGRAMU FUNDUSZ INICJATYW OBYWATELSKICH NOWEFIO NA LATA 2021-2030

1.3. Zakres tematyczny i terytorialny opracowania

Biała Księga koncentruje się na partycypacji młodzieży w wieku 15–29 lat, ze szczególnym uwzględnieniem działań realizowanych na terenie województw dolnośląskiego, lubuskiego oraz śląskiego. Wybór tego obszaru wynika zarówno z zakresu realizowanego projektu, jak i zidentyfikowanych potrzeb oraz deficytów partycypacyjnych w tych regionach.

Zakres tematyczny opracowania obejmuje m.in.:

- formy i narzędzia partycypacji młodzieży,
- rolę młodzieżowych rad i organizacji obywatelskich,
- relacje młodych ludzi z instytucjami publicznymi,
- bariery systemowe i społeczne ograniczające zaangażowanie,
- dobre praktyki i modele współpracy możliwe do replikacji.

Dokument odnosi się zarówno do doświadczeń dużych ośrodków miejskich, jak i mniejszych miejscowości, gdzie dostęp do mechanizmów partycypacyjnych bywa szczególnie ograniczony.

1.4. Grupa docelowa publikacji

Biała Księga została przygotowana z myślą o szerokim gronie odbiorców, których działania mają realny wpływ na kształtowanie przestrzeni dla partycypacji młodzieży. W szczególności adresowana jest do:

- jednostek samorządu terytorialnego i instytucji publicznych,
- młodzieżowych rad gmin, powiatów i województw,
- organizacji pozarządowych pracujących z młodzieżą,
- szkół i instytucji edukacyjnych,
- liderów i liderek młodzieżowych oraz grup nieformalnych.

Jednocześnie publikacja została napisana w sposób przystępny, tak aby mogła być również czytana i wykorzystywana przez samych młodych ludzi – jako źródło wiedzy, inspiracji i motywacji do działania. Intencją autorów jest, aby Biała Księga nie była dokumentem „do szuflady", lecz żywym materiałem wspierającym realne procesy zmiany społecznej.

KOMITET DO SPRAW POŻYTKU PUBLICZNEGO
NIW Narodowy Instytut Wolności
Rządowy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2021-2030 NOWE FIO
FUNDACJA BEYOND SPACE

SFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW NARODOWEGO INSTYTUTU WOLNOŚCI – CENTRUM ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO W RAMACH RZĄDOWEGO PROGRAMU FUNDUSZ INICJATYW OBYWATELSKICH NOWEFIO NA LATA 2021-2030

2. Kontekst społeczny i instytucjonalny

2.1. Partycypacja młodzieży w Polsce – stan obecny

Partycypacja młodzieży w Polsce nie jest jednolita: z jednej strony młodzi ludzie coraz częściej angażują się w społeczne działania i dyskusje publiczne, z drugiej – ich uczestnictwo w tradycyjnych procesach decyzyjnych pozostaje ograniczone. Badania UNICEF wskazują, że **tylko 20–28 % dzieci i młodzieży deklaruje zainteresowanie udziałem w radach szkolnych, radach młodzieżowych czy protestach**, a najczęściej angażują się tam, gdzie dotyczy to kwestii społecznych lub środowiskowych, np. ochrony klimatu czy działalności charytatywnej.

Część analiz pokazuje, że młodzież potrafi uczestniczyć w debacie publicznej, jednak często postrzega mechanizmy partycypacyjne jako odległe, zdominowane przez dorosłych i niedostatecznie odpowiadające ich językowi i potrzebom. Ten paradoks — wysoki potencjał, ale słaba reprezentacja formalna — jest jedną z głównych barier w polskim systemie partycypacji.

2.2. Uwarunkowania prawne i formalne

Na poziomie formalnym młodzież w Polsce ma dostęp do mechanizmów partycypacyjnych poprzez akty prawne, które umożliwiają funkcjonowanie młodzieżowych rad gmin, powiatów i województw. Jednak instytucje te często mają charakter **konsultacyjny i doradczy**, co przekłada się na ograniczony wpływ na ostateczne decyzje polityczne lub budżetowe.

Brak jednolitych standardów funkcjonowania oraz wsparcia instytucjonalnego oznacza, że w wielu miejscach młodzieżowe rady działają nieregularnie albo formalnie, bez realnego dostępu do narzędzi wpływu. To potwierdzają również analizy projektów partycypacyjnych realizowanych w gminach (np. raporty z projektu South Baltic), które wskazują potrzebę zwiększenia wsparcia strukturalnego dla młodzieży.

KOMITET DO SPRAW POŻYTKU PUBLICZNEGO
NIW Narodowy Instytut Wolności
Rządowy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2021-2030 NOWE FIO
FUNDACJA BEYOND SPACE

SFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW NARODOWEGO INSTYTUTU WOLNOŚCI – CENTRUM ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO W RAMACH RZĄDOWEGO PROGRAMU FUNDUSZ INICJATYW OBYWATELSKICH NOWEFIO NA LATA 2021-2030

2.3. Specyfika partycypacji młodzieży w województwach dolnośląskim, lubuskim i śląskim

W analizowanych regionach (dolnośląskie, lubuskie, śląskie) funkcjonowanie mechanizmów partycypacyjnych nie odbiega zasadniczo od ogólnopolskich tendencji — aktywność młodych koncentruje się głównie w większych miastach, zaś w mniejszych miejscowościach ogranicza się często do sporadycznych konsultacji lub symbolicznych konsultacji społecznych.

Analizy prowadzone w ramach inicjatyw lokalnych potwierdzają, że bariery dostępu do informacji, brak sieci kontaktów oraz niewystarczające wsparcie doradcze znacząco ograniczają udział młodzieży w procesach decyzyjnych. Jednocześnie przykłady działań oddolnych (np. lokalne inicjatywy obywatelskie, projekty NGO) pokazują, że młodzi mają potencjał do tworzenia kreatywnych rozwiązań społecznych — pod warunkiem, że otrzymają przestrzeń i narzędzia do działania.

2.4. Rola młodzieżowych rad i organizacji obywatelskich

Młodzieżowe rady i organizacje pozarządowe odgrywają kluczową rolę jako **łącze pomiędzy młodymi ludźmi a instytucjami publicznymi**. Rady te mają potencjał, aby pełnić funkcję platform dialogu, konsultacji i współtworzenia polityk lokalnych, jednak ich skuteczność zależy od realnego wsparcia ze strony samorządów, jasnych kompetencji oraz aktywnej współpracy z NGO.

Badania prowadzone m.in. przez Centrum Edukacji Obywatelskiej (ICCS 2022) wskazują, że polska młodzież posiada stosunkowo **wysoki poziom wiedzy i zrozumienia mechanizmów obywatelskich**, ale jednocześnie cechuje się niskim poziomem zaufania do politycznych instytucji i ich rzeczywistego otwarcia na głos młodych.

Organizacje pozarządowe realizują szkolenia, warsztaty i projekty angażujące młodzież, często znacznie skuteczniej niż instytucje publiczne. Jednak ich działania nie zawsze są skoordynowane ani wspierane na poziomie systemowym, co ogranicza ich wpływ na długofalową zmianę.

KOMITET DO SPRAW POŻYTKU PUBLICZNEGO
NIW Narodowy Instytut Wolności
Rządowy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2021-2030 NOWE FIO
FUNDACJA BEYOND SPACE

SFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW NARODOWEGO INSTYTUTU WOLNOŚCI – CENTRUM ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO W RAMACH RZĄDOWEGO PROGRAMU FUNDUSZ INICJATYW OBYWATELSKICH NOWEFIO NA LATA 2021-2030

2.5. Wyzwania i potencjał

Mimo dostępnych narzędzi formalnych, młodzi ludzie często nie widzą realnej przestrzeni, w której ich głos miałby rzeczywisty wpływ na decyzje lokalne czy regionalne. To zjawisko potwierdzają zarówno badania uczestnictwa w projektach partycypacyjnych, jak i analizy statystyczne dotyczące deklarowanego zaufania młodzieży i jej zaangażowania społecznego.

Z drugiej strony dane z poziomu europejskiego pokazują, że młodzi Europejczycy (15–29 lat) są **liczącą się częścią społeczeństwa – ponad 16 % populacji UE – i ich udział w wyborach oraz debacie publicznej stale rośnie**, szczególnie w ostatnich latach.

W świetle tych danych rośnie potrzeba systemowego i partnerskiego podejścia do partycypacji młodzieży — opartego na zaufaniu, edukacji obywatelskiej i realnych narzędziach wpływu — tak aby młodzi ludzie mogli w pełni uczestniczyć w kształtowaniu polityk, które ich dotyczą.

KOMITET DO SPRAW POŻYTKU PUBLICZNEGO
NIW Narodowy Instytut Wolności
Rządowy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2021-2030 NOWE FIO
FUNDACJA BEYOND SPACE

SFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW NARODOWEGO INSTYTUTU WOLNOŚCI – CENTRUM ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO W RAMACH RZĄDOWEGO PROGRAMU FUNDUSZ INICJATYW OBYWATELSKICH NOWEFIO NA LATA 2021-2030

3. Metodologia badania

3.1. Cele badawcze

Badanie przeprowadzone na potrzeby Białej Księgi Praktyk Partycypacji Młodzieży miało na celu pogłębione rozpoznanie poziomu zaangażowania osób młodych w procesy partycypacyjne oraz identyfikację barier i czynników sprzyjających ich aktywności obywatelskiej. Intencją autorów było nie tylko opisanie aktualnego stanu rzeczy, lecz przede wszystkim wypracowanie wniosków praktycznych, możliwych do wykorzystania przez instytucje publiczne, organizacje pozarządowe oraz same osoby młode.

Do głównych celów badania należały:

- diagnoza poziomu uczestnictwa młodzieży w procesach decyzyjnych,
- identyfikacja barier ograniczających partycypację,
- analiza postrzegania instytucji publicznych przez młodych ludzi,
- rozpoznanie potrzeb i oczekiwań młodzieży wobec mechanizmów współdecydowania,
- zebranie przykładów działań i rozwiązań uznawanych przez młodych za skuteczne.

3.2. Zastosowane metody badawcze

Badanie miało charakter mieszany (mixed-methods) i łączyło metody ilościowe oraz jakościowe, co pozwoliło na uzyskanie zarówno danych statystycznych, jak i pogłębionych opinii uczestników. Takie podejście umożliwiło lepsze zrozumienie zjawiska partycypacji młodzieży w jego wymiarze formalnym i nieformalnym.

Zastosowano następujące metody badawcze:

- badanie ankietowe pre-post (ilościowe),
- wywiady pogłębione (jakościowe),
- obserwację uczestniczącą,
- analizę materiałów projektowych i dokumentów wtórnych.

Dobór metod został podporządkowany celowi praktycznemu Białej Księgi – opracowaniu rekomendacji opartych na realnych doświadczeniach młodych ludzi.

KOMITET DO SPRAW POŻYTKU PUBLICZNEGO
NIW Narodowy Instytut Wolności
Rządowy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2021-2030 NOWE FIO
FUNDACJA BEYOND SPACE

SFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW NARODOWEGO INSTYTUTU WOLNOŚCI – CENTRUM ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO W RAMACH RZĄDOWEGO PROGRAMU FUNDUSZ INICJATYW OBYWATELSKICH NOWEFIO NA LATA 2021-2030

3.3. Badanie ankietowe

Podstawowym narzędziem ilościowym było badanie ankietowe skierowane do osób młodych w wieku 15–29 lat. Ankieta została przygotowana w formie elektronicznej i dystrybuowana zarówno podczas działań stacjonarnych, jak i za pośrednictwem kanałów online.

Łącznie zebrano **240 poprawnie wypełnionych ankiet**, które posłużyły do analizy statystycznej. Kwestionariusz obejmował m.in. pytania dotyczące:

- dotychczasowych doświadczeń partycypacyjnych,
- znajomości narzędzi partycypacji obywatelskiej,
- poczucia wpływu na sprawy lokalne,
- relacji z instytucjami publicznymi,
- motywacji i barier związanych z zaangażowaniem społecznym.
- wiek,
- płeć,
- miejsce zamieszkania względem ilości mieszkańców,

Ankieta miała charakter anonimowy, co sprzyjało szczerym i niewymuszonym odpowiedziom.

3.4. Wywiady pogłębione

Uzupełnieniem badania ankietowego były wywiady pogłębione, przeprowadzone z wybraną grupą respondentów (10 osób - 5 biorących udział w konferencji w dniach 4-5.12, i 5 osób reprezentujących partnerów projektu tj. Rad Młodzieżowych) . Ich celem było uzyskanie bardziej szczegółowych informacji dotyczących doświadczeń młodzieży oraz mechanizmów stojących za deklarowanymi postawami.

Wywiady miały charakter półustrukturyzowany i dotyczyły m.in.:

- osobistych doświadczeń udziału w działaniach obywatelskich,
- postrzegania młodzieżowych rad i konsultacji społecznych,
- relacji z dorosłymi decydentami,
- przykładów działań, które realnie wpłynęły na otoczenie młodych ludzi.

Zebrany materiał jakościowy pozwolił na identyfikację powtarzających się schematów, narracji oraz dobrych praktyk, które nie zawsze są widoczne w danych ilościowych.

KOMITET DO SPRAW POŻYTKU PUBLICZNEGO
NIW Narodowy Instytut Wolności
Rządowy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2021-2030 NOWE FIO
FUNDACJA BEYOND SPACE

SFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW NARODOWEGO INSTYTUTU WOLNOŚCI – CENTRUM ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO W RAMACH RZĄDOWEGO PROGRAMU FUNDUSZ INICJATYW OBYWATELSKICH NOWEFIO NA LATA 2021-2030

3.5. Obserwacja uczestnicząca

Istotnym elementem procesu badawczego była obserwacja uczestnicząca prowadzona podczas realizacji działań projektowych, w szczególności:

- warsztatów partycypacyjnych,
- spotkań Młodzieżowej Akademii Zdolnych,
- pracy zespołów młodzieżowych nad projektami społecznymi.

Obserwacja pozwoliła na analizę faktycznych postaw, poziomu zaangażowania oraz dynamiki pracy młodych ludzi w sytuacjach wymagających współpracy, podejmowania decyzji i dialogu z instytucjami.

3.6. Analiza danych i opracowanie wyników

Zebrane dane ilościowe zostały poddane analizie opisowej, natomiast materiał jakościowy został przeanalizowany tematycznie. Wyniki badań zestawiono z obserwacjami zespołu projektowego oraz dostępnymi opracowaniami i raportami dotyczącymi partycypacji młodzieży w Polsce.

Takie podejście umożliwiło triangulację danych, zwiększając wiarygodność wniosków oraz rekomendacji zawartych w Białej Księdze.

3.7. Ograniczenia badania

Autorzy są świadomi ograniczeń przeprowadzonego badania. Próba badawcza nie ma charakteru reprezentatywnego dla całej populacji młodzieży w Polsce, a uzyskane wyniki odnoszą się przede wszystkim do osób już w pewnym stopniu zainteresowanych tematyką społeczną i obywatelską.

KOMITET DO SPRAW POŻYTKU PUBLICZNEGO
NIW Narodowy Instytut Wolności
Rządowy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2021-2030 NOWE FIO
FUNDACJA BEYOND SPACE

SFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW NARODOWEGO INSTYTUTU WOLNOŚCI – CENTRUM ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO W RAMACH RZĄDOWEGO PROGRAMU FUNDUSZ INICJATYW OBYWATELSKICH NOWEFIO NA LATA 2021-2030

Mimo to zgromadzony materiał badawczy dostarcza wartościowych informacji jakościowych i ilościowych, które pozwalają na formułowanie wniosków i rekomendacji użytecznych w praktyce lokalnej i regionalnej.

4. Diagnoza problemów partycypacji młodzieży

4.1. Niski poziom realnego wpływu na decyzje publiczne

Jednym z najczęściej identyfikowanych problemów jest niski poziom realnego wpływu młodych ludzi na decyzje podejmowane na poziomie lokalnym i regionalnym. Uczestnicy badania wskazywali, że choć istnieją formalne mechanizmy umożliwiające wyrażanie opinii, takie jak konsultacje społeczne czy młodzieżowe rady, ich głos rzadko przekłada się na konkretne decyzje lub zmiany.

Wielu respondentów podkreślało, że procesy partycypacyjne mają często charakter informacyjny lub symboliczny, a udział młodzieży ogranicza się do etapu opiniowania, bez realnej możliwości współtworzenia rozwiązań. Taka sytuacja prowadzi do spadku motywacji oraz przekonania, że zaangażowanie nie przynosi wymiernych efektów.

4.2. Bariery instytucjonalne i formalne

Analiza danych wskazuje na istnienie licznych barier instytucjonalnych, które ograniczają udział młodzieży w życiu publicznym. Do najczęściej wymienianych należą:

- brak jasnych procedur i informacji dotyczących możliwości zaangażowania,
- ograniczony dostęp do decydentów i urzędników,
- zbyt formalny język i skomplikowane procedury,
- brak ciągłości działań partycypacyjnych.

Respondenci zwracali uwagę, że instytucje publiczne często nie są przygotowane do pracy z młodzieżą w sposób partnerski, a inicjatywy skierowane do młodych mają charakter jednorazowy, projektowy i krótkotrwały.

KOMITET DO SPRAW POŻYTKU PUBLICZNEGO
NIW Narodowy Instytut Wolności
Rządowy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2021-2030 NOWE FIO
FUNDACJA BEYOND SPACE
SFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW NARODOWEGO INSTYTUTU WOLNOŚCI – CENTRUM ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO W RAMACH RZĄDOWEGO PROGRAMU FUNDUSZ INICJATYW OBYWATELSKICH NOWEFIO NA LATA 2021-2030

4.3. Deficyt wiedzy i kompetencji partycypacyjnych

Kolejnym istotnym problemem jest ograniczona wiedza młodych ludzi na temat dostępnych narzędzi partycypacji obywatelskiej. Wielu uczestników badania deklarowało, że nie wie, w jaki sposób można realnie wpłynąć na decyzje lokalne ani gdzie szukać informacji o konsultacjach, budżetach obywatelskich czy inicjatywach lokalnych.

Brak kompetencji w zakresie komunikacji z instytucjami publicznymi, przygotowywania wniosków czy prezentowania swoich postulatów sprawia, że młodzież często rezygnuje z aktywności już na wczesnym etapie. Problem ten jest szczególnie widoczny w mniejszych miejscowościach, gdzie dostęp do edukacji obywatelskiej i wsparcia eksperckiego jest ograniczony.

4.4. Niska motywacja i poczucie braku sprawczości

Wyniki badania wskazują, że niska motywacja młodzieży do angażowania się w sprawy publiczne jest ściśle powiązana z poczuciem braku sprawczości. Młodzi ludzie często nie widzą związku pomiędzy swoim zaangażowaniem a realnymi zmianami w otoczeniu.

Respondenci podkreślali, że wcześniejsze doświadczenia braku reakcji ze strony instytucji publicznych zniechęcają do dalszego działania. W efekcie partycypacja bywa postrzegana jako strata czasu, a nie jako narzędzie wpływu.

4.5. Relacje młodzieży z dorosłymi decydentami

Istotnym czynnikiem ograniczającym partycypację młodzieży są relacje z dorosłymi decydentami. Uczestnicy badania wskazywali na brak zaufania do kompetencji młodych ludzi oraz tendencję do traktowania ich głosu w sposób paternalistyczny.

KOMITET DO SPRAW POŻYTKU PUBLICZNEGO
NIW Narodowy Instytut Wolności
Rządowy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2021-2030 NOWE FIO
FUNDACJA BEYOND SPACE

SFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW NARODOWEGO INSTYTUTU WOLNOŚCI – CENTRUM ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO W RAMACH RZĄDOWEGO PROGRAMU FUNDUSZ INICJATYW OBYWATELSKICH NOWEFIO NA LATA 2021-2030

Młodzież często spotyka się z przekonaniem, że „jest jeszcze za młoda", aby współdecydować o sprawach publicznych. Taka postawa prowadzi do marginalizacji młodych i utrwala przekonanie o hierarchicznym, a nie partnerskim charakterze dialogu społecznego.

4.6. Nierówności terytorialne, dostępowe i odpływ młodych z mniejszych miejscowości

Diagnoza ujawniła również istotne nierówności w dostępie do mechanizmów partycypacyjnych pomiędzy dużymi miastami a mniejszymi miejscowościami i obszarami wiejskimi. Młodzież spoza głównych ośrodków miejskich ma ograniczony dostęp do informacji, wydarzeń edukacyjnych oraz sieci wsparcia.

Brak transportu, zaplecza organizacyjnego oraz lokalnych liderów powoduje, że potencjał młodych ludzi z mniejszych miejscowości pozostaje w dużej mierze niewykorzystany.

Dodatkowym czynnikiem osłabiającym aktywność obywatelską młodzieży jest migracja edukacyjna i zarobkowa. Wielu młodych ludzi z mniejszych miejscowości i obszarów wiejskich wiąże swoją przyszłość z wyjazdem do większych miast. Główną motywacją są lepsze możliwości zarobkowe: wyższe wynagrodzenia, szerszy wybór ofert pracy, szanse na rozwój zawodowy i stabilne zatrudnienie, których w ich miejscu zamieszkania często brakuje. Duże ośrodki postrzegane są jako miejsca, w których można „się dorobić" i zbudować samodzielne życie, a pozostanie w rodzinnej miejscowości bywa traktowane jako ograniczenie własnych szans.

Część młodych wyjeżdża już po ukończeniu szkoły średniej, na studia lub bezpośrednio do pracy w dużych miastach albo za granicą. Wiele osób, które pozostają na miejscu, łączy naukę z pracą zarobkową, co znacząco ogranicza czas i energię, jakie mogą poświęcić na działalność społeczną.

Zjawisko to ma dla lokalnej partycypacji kilka konsekwencji:

- **utrata liderów** – najbardziej aktywne osoby często wyjeżdżają, a wraz z nimi znika doświadczenie i kontakty potrzebne do prowadzenia inicjatyw,
- **brak ciągłości działań** – młodzieżowe rady i grupy nieformalne tracą członków, zanim ich działania przyniosą efekty,
- **osłabienie więzi z miejscem zamieszkania** – młodzi, którzy planują wyjazd do większego miasta, rzadziej angażują się w sprawy lokalnej społeczności, bo nie wiążą z nią swojej przyszłości i nie widzą sensu w zmienianiu miejsca, z którego zamierzają wyjechać,
- **konflikt czasowy** – praca dorywcza lub sezonowa, podejmowana często już w wieku szkolnym, konkuruje z udziałem w spotkaniach, konsultacjach i projektach.

W efekcie w mniejszych miejscowościach powstaje błędne koło: brak ofert pracy i rozwoju dla młodych sprzyja wyjazdom do większych miast, a odpływ aktywnych osób utrudnia tworzenie takich ofert i osłabia lokalne życie społeczne. Przerwanie tego koła wymaga

KOMITET DO SPRAW POŻYTKU PUBLICZNEGO
NIW Narodowy Instytut Wolności
Rządowy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2021-2030 NOWE FIO
FUNDACJA BEYOND SPACE
SFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW NARODOWEGO INSTYTUTU WOLNOŚCI – CENTRUM ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO W RAMACH RZĄDOWEGO PROGRAMU FUNDUSZ INICJATYW OBYWATELSKICH NOWEFIO NA LATA 2021-2030

działań, które pozwolą młodym realnie współdecydować o swoim otoczeniu oraz pokażą im, że także w mniejszej miejscowości można się rozwijać zawodowo i mieć wpływ na rzeczywistość.

4.7. Podsumowanie diagnozy

Zebrane dane jednoznacznie wskazują, że głównymi problemami partycypacji młodzieży są: niski poziom realnego wpływu, bariery instytucjonalne, deficyt wiedzy i kompetencji, brak sprawczości oraz nierówności terytorialne. Problemy te mają charakter systemowy i wzajemnie się wzmacniają.

Jednocześnie diagnoza potwierdza, że młodzież posiada wysoki potencjał do aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym, który może zostać uruchomiony pod warunkiem stworzenia przyjaznych, partnerskich i dostępnych mechanizmów partycypacyjnych.

KOMITET DO SPRAW POŻYTKU PUBLICZNEGO
NIW Narodowy Instytut Wolności
Rządowy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2021-2030 NOWE FIO
FUNDACJA BEYOND SPACE

SFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW NARODOWEGO INSTYTUTU WOLNOŚCI – CENTRUM ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO W RAMACH RZĄDOWEGO PROGRAMU FUNDUSZ INICJATYW OBYWATELSKICH NOWEFIO NA LATA 2021-2030

5. Dobre praktyki partycypacji młodzieży

5.1. Działania wypracowane w ramach Młodzieżowej Akademii Zdolnych

Jednym z kluczowych przykładów dobrych praktyk zaprezentowanych w niniejszej Białej Księdze są działania realizowane w ramach Młodzieżowej Akademii Zdolnych. Model ten opierał się na długofalowej pracy z młodzieżą, łączącej edukację obywatelską, rozwój kompetencji miękkich oraz praktyczne działanie w realnym kontekście społecznym.

Istotnym elementem Akademii było traktowanie uczestników jako partnerów procesu, a nie wyłącznie odbiorców treści szkoleniowych. Młodzi ludzie mieli możliwość samodzielnego definiowania problemów, nad którymi chcieli pracować, a następnie – przy wsparciu mentorów – wypracowywania konkretnych rozwiązań. Takie podejście wzmacniało poczucie sprawczości oraz odpowiedzialności za podejmowane decyzje.

5.2. Łączenie edukacji z praktycznym działaniem

Analiza doświadczeń projektowych wskazuje, że skuteczna partycypacja młodzieży wymaga połączenia wiedzy teoretycznej z praktyką. Dobre praktyki polegają na umożliwieniu młodym ludziom testowania zdobytych kompetencji w rzeczywistych sytuacjach – np. poprzez przygotowanie projektów społecznych, udział w konsultacjach czy współpracę z instytucjami publicznymi.

Uczestnicy Akademii podkreślali, że dopiero możliwość zastosowania wiedzy w praktyce pozwoliła im zrozumieć mechanizmy partycypacji i uwierzyć w sens zaangażowania. Taki model uczenia się poprzez działanie okazał się znacznie bardziej efektywny niż jednorazowe szkolenia czy wykłady.

KOMITET DO SPRAW POŻYTKU PUBLICZNEGO
NIW Narodowy Instytut Wolności
Rządowy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2021-2030 NOWE FIO
FUNDACJA BEYOND SPACE

SFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW NARODOWEGO INSTYTUTU WOLNOŚCI – CENTRUM ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO W RAMACH RZĄDOWEGO PROGRAMU FUNDUSZ INICJATYW OBYWATELSKICH NOWEFIO NA LATA 2021-2030

5.3. Partnerska współpraca z instytucjami publicznymi

Jedną z kluczowych dobrych praktyk jest budowanie partnerskich relacji pomiędzy młodzieżą a instytucjami publicznymi. Przykłady współpracy realizowanej w ramach projektu pokazują, że otwartość urzędników i decydentów na dialog z młodymi znacząco zwiększa skuteczność procesów partycypacyjnych.

Dobre praktyki obejmują m.in.:

- zapraszanie młodzieży do udziału w spotkaniach roboczych,
- konsultowanie projektów na wczesnym etapie ich tworzenia,
- jasne informowanie o możliwościach i ograniczeniach decyzyjnych.

Takie działania budują zaufanie oraz uczą młodych realistycznego podejścia do procesów decyzyjnych.

5.4. Rola mentorów i wsparcia eksperckiego

Skuteczna partycypacja młodzieży wymaga odpowiedniego wsparcia merytorycznego. Dobrą praktyką jest włączanie do działań mentorów i ekspertów, którzy pełnią rolę przewodników, a nie decydentów. Ich zadaniem jest wspieranie młodych w poruszaniu się po procedurach administracyjnych oraz wzmacnianie ich kompetencji.

W ramach projektu rola mentora polegała m.in. na:

- tłumaczeniu złożonych procesów w przystępny sposób,
- wspieraniu w przygotowywaniu wystąpień i prezentacji,
- towarzyszeniu młodym w kontaktach z instytucjami.

Takie wsparcie znacząco obniżało próg wejścia w działania partycypacyjne.

KOMITET DO SPRAW POŻYTKU PUBLICZNEGO
NIW Narodowy Instytut Wolności
Rządowy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2021-2030 NOWE FIO
FUNDACJA BEYOND SPACE

SFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW NARODOWEGO INSTYTUTU WOLNOŚCI – CENTRUM ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO W RAMACH RZĄDOWEGO PROGRAMU FUNDUSZ INICJATYW OBYWATELSKICH NOWEFIO NA LATA 2021-2030

5.5. Wykorzystanie narzędzi cyfrowych i form zdalnych

Kolejną dobrą praktyką jest wykorzystanie narzędzi cyfrowych, które odpowiadają stylowi komunikacji młodzieży. Platformy online, spotkania zdalne oraz materiały edukacyjne w formie cyfrowej umożliwiły dotarcie do młodych ludzi z różnych miejscowości, w tym obszarów o ograniczonym dostępie do działań stacjonarnych.

Cyfrowe formy partycypacji pozwoliły na:

- elastyczne uczestnictwo w spotkaniach,
- łatwiejszy dostęp do informacji,
- budowanie społeczności ponad barierami terytorialnymi.

5.6. Oddolność i inicjatywa młodzieży

Jedną z najważniejszych dobrych praktyk jest oddolny charakter działań partycypacyjnych. Młodzież angażuje się najchętniej wtedy, gdy ma realny wpływ na kształt inicjatywy i czuje, że działania wynikają z jej potrzeb, a nie są narzucone z góry.

W ramach projektu młodzi uczestnicy mieli możliwość inicjowania własnych pomysłów i projektów społecznych, co znacząco zwiększało ich motywację oraz poczucie odpowiedzialności za efekty pracy. Oddolność okazała się kluczowym czynnikiem trwałości zaangażowania.

5.7. Podsumowanie dobrych praktyk

Zebrane doświadczenia pokazują, że skuteczna partycypacja młodzieży opiera się na kilku kluczowych elementach: partnerskim podejściu, łączeniu edukacji z praktyką, wsparciu mentorskim, wykorzystaniu narzędzi cyfrowych oraz oddolności działań. Praktyki te mogą być z powodzeniem adaptowane przez samorządy i organizacje pozarządowe w różnych

KOMITET DO SPRAW POŻYTKU PUBLICZNEGO
NIW Narodowy Instytut Wolności
Rządowy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2021-2030 NOWE FIO
FUNDACJA BEYOND SPACE

SFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW NARODOWEGO INSTYTUTU WOLNOŚCI – CENTRUM ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO W RAMACH RZĄDOWEGO PROGRAMU FUNDUSZ INICJATYW OBYWATELSKICH NOWEFIO NA LATA 2021-2030

kontekstach lokalnych.

6. Proces partycypacyjny – doświadczenia z realizacji projektu

6.1. Założenia procesu partycypacyjnego

Proces partycypacyjny realizowany w ramach projektu został zaprojektowany jako ciąg działań opartych na aktywnym udziale młodych ludzi na każdym etapie – od diagnozy problemów, przez planowanie działań, po wypracowanie rekomendacji i projektów społecznych. Kluczowym założeniem było odejście od modelu jednorazowych konsultacji na rzecz procesu długofalowego, opartego na relacji, zaufaniu i systematycznej pracy.

Partycypacja została potraktowana jako kompetencja, którą można i należy rozwijać, a nie jednorazowe wydarzenie. Dzięki temu młodzi uczestnicy mieli możliwość stopniowego budowania wiedzy, pewności siebie oraz umiejętności współpracy z innymi interesariuszami.

6.2. Etapy realizacji procesu

Proces partycypacyjny został podzielony na kilka logicznych etapów:

1. **Etap przygotowawczy** – obejmował rekrutację uczestników, diagnozę potrzeb oraz wprowadzenie do tematyki partycypacji obywatelskiej. Na tym etapie zidentyfikowano kluczowe obszary problemowe, które stały się punktem wyjścia do dalszej pracy.
2. **Etap edukacyjny** – realizowany w formie warsztatów stacjonarnych i spotkań zdalnych, skoncentrowany na przekazaniu wiedzy o narzędziach partycypacji, komunikacji z instytucjami publicznymi oraz pracy projektowej.
3. **Etap praktyczny** – polegał na pracy w zespołach nad realnymi problemami lokalnymi oraz przygotowaniu projektów społecznych i rekomendacji. Młodzi uczestnicy mieli możliwość testowania swoich pomysłów w praktyce oraz konsultowania ich z mentorami.
4. **Etap podsumowujący** – obejmował ewaluację działań, zbieranie informacji zwrotnych oraz przygotowanie materiałów do Białej Księgi Praktyk.

KOMITET DO SPRAW POŻYTKU PUBLICZNEGO
NIW Narodowy Instytut Wolności
Rządowy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2021-2030 NOWE FIO
FUNDACJA BEYOND SPACE
SFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW NARODOWEGO INSTYTUTU WOLNOŚCI – CENTRUM ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO W RAMACH RZĄDOWEGO PROGRAMU FUNDUSZ INICJATYW OBYWATELSKICH NOWEFIO NA LATA 2021-2030

6.3. Rola uczestników i wolontariuszy

Młodzi uczestnicy pełnili aktywną rolę współtwórców procesu partycypacyjnego. Odpowiadali za identyfikację problemów, formułowanie postulatów oraz współpracę w zespołach projektowych. Dzięki temu mieli poczucie realnego wpływu na kształt działań oraz ich rezultaty.

Istotnym wsparciem byli również wolontariusze, którzy pomagali w organizacji działań, zbieraniu danych badawczych oraz moderowaniu spotkań. Ich obecność sprzyjała budowaniu atmosfery współpracy i wzajemnego uczenia się.

6.4. Doświadczenia i obserwacje z realizacji

Obserwacje prowadzone w trakcie realizacji procesu wskazują na wyraźny wzrost zaangażowania uczestników wraz z postępem działań. Początkowa ostrożność i niepewność ustępowały miejsca większej otwartości, inicjatywie oraz gotowości do zabierania głosu.

Uczestnicy coraz częściej przejmowali inicjatywę w prowadzeniu dyskusji, formułowaniu wniosków oraz podejmowaniu decyzji zespołowych. Proces ten potwierdził, że młodzież – przy odpowiednim wsparciu – jest gotowa do odpowiedzialnego współdecydowania.

6.5. Napotkane trudności i sposoby ich przezwyciężania

W trakcie realizacji procesu partycypacyjnego pojawiły się również trudności, m.in.:

- nierówny poziom zaangażowania uczestników,
- ograniczenia czasowe związane z nauką i innymi obowiązkami młodzieży,
- bariery komunikacyjne pomiędzy młodymi a instytucjami publicznymi.

KOMITET DO SPRAW POŻYTKU PUBLICZNEGO
NIW Narodowy Instytut Wolności
Rządowy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2021-2030 NOWE FIO
FUNDACJA BEYOND SPACE

SFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW NARODOWEGO INSTYTUTU WOLNOŚCI – CENTRUM ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO W RAMACH RZĄDOWEGO PROGRAMU FUNDUSZ INICJATYW OBYWATELSKICH NOWEFIO NA LATA 2021-2030

Trudności te były minimalizowane poprzez elastyczne formy pracy, wsparcie mentorów oraz wykorzystanie narzędzi zdalnych. Kluczowe okazało się także budowanie bezpiecznej przestrzeni do wyrażania opinii i popełniania błędów.

6.6. Efekty procesu partycypacyjnego

Efektem procesu było nie tylko wypracowanie projektów młodzieżowych i rekomendacji, ale również wzrost kompetencji obywatelskich uczestników. Młodzi ludzie nabyli umiejętności pracy zespołowej, komunikacji z instytucjami oraz planowania działań społecznych.

Proces partycypacyjny przyczynił się także do wzmocnienia relacji pomiędzy młodzieżą a organizatorami projektu oraz partnerami instytucjonalnymi, tworząc podstawę do dalszej współpracy.

6.7. Wnioski z realizacji procesu

Doświadczenia z realizacji projektu pokazują, że skuteczny proces partycypacyjny wymaga czasu, konsekwencji i partnerskiego podejścia. Jednorazowe działania nie są w stanie zbudować trwałego zaangażowania młodzieży. Dopiero długofalowy, dobrze zaprojektowany proces pozwala na uruchomienie potencjału młodych ludzi i ich realne włączenie w życie publiczne.

KOMITET DO SPRAW POŻYTKU PUBLICZNEGO
NIW Narodowy Instytut Wolności
Rządowy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2021-2030 NOWE FIO
FUNDACJA BEYOND SPACE

SFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW NARODOWEGO INSTYTUTU WOLNOŚCI – CENTRUM ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO W RAMACH RZĄDOWEGO PROGRAMU FUNDUSZ INICJATYW OBYWATELSKICH NOWEFIO NA LATA 2021-2030

7. Głos młodzieży

7.1. Perspektywa uczestników badań ankietowych

Wyniki badań ankietowych pokazują, że młodzi ludzie chcą angażować się w sprawy publiczne, jednak często nie widzą realnej przestrzeni do działania. Respondenci wskazywali, że temat partycypacji jest dla nich ważny, szczególnie wtedy, gdy dotyczy spraw bezpośrednio wpływających na ich codzienne życie, takich jak edukacja, transport, oferta kulturalna czy przestrzeń wspólna.

Jednocześnie wielu badanych deklarowało, że dotychczasowe doświadczenia z instytucjami publicznymi były mało satysfakcjonujące. Najczęściej pojawiało się poczucie, że głos młodzieży jest wysłuchiwany, ale rzadko brany pod uwagę przy podejmowaniu ostatecznych decyzji.

7.2. Doświadczenia udziału w działaniach partycypacyjnych

Uczestnicy, którzy mieli wcześniej styczność z młodzieżowymi radami, konsultacjami społecznymi lub projektami obywatelskimi, zwracali uwagę na duże różnice w jakości tych działań. Kluczowe znaczenie miało dla nich to, czy proces był realny i partnerski, czy jedynie formalny.

Wypowiedzi młodych wskazują, że:

- największą motywacją do działania jest poczucie wpływu,
- brak informacji i wsparcia skutecznie zniechęca do zaangażowania,
- partnerskie podejście dorosłych znacząco zwiększa chęć uczestnictwa.

KOMITET DO SPRAW POŻYTKU PUBLICZNEGO
NIW Narodowy Instytut Wolności
Rządowy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2021-2030 NOWE FIO
FUNDACJA BEYOND SPACE

SFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW NARODOWEGO INSTYTUTU WOLNOŚCI – CENTRUM ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO W RAMACH RZĄDOWEGO PROGRAMU FUNDUSZ INICJATYW OBYWATELSKICH NOWEFIO NA LATA 2021-2030

7.3. Cytaty i narracje uczestników

W trakcie wywiadów pogłębionych młodzi ludzie dzielili się swoimi doświadczeniami i refleksjami dotyczącymi partycypacji. Poniżej zaprezentowano wybrane wypowiedzi, które najlepiej oddają dominujące narracje:

„Mam wrażenie, że często zaprasza się młodzież tylko po to, żeby odhaczyć konsultacje. Dopiero tutaj pierwszy raz ktoś zapytał, co naprawdę chcemy zmienić."

„Nie wiedziałem, że w ogóle można napisać projekt albo zgłosić pomysł do gminy. W szkole nikt nam o tym nie mówi."

„Najważniejsze było to, że mogliśmy pracować nad własnym pomysłem, a nie czyimś gotowym planem."

„Gdy zobaczyłem, że urzędnik faktycznie słucha i odpowiada na nasze pytania, to zmieniło moje podejście do całej partycypacji."

7.4. Oczekiwania młodzieży wobec instytucji publicznych

Młodzi uczestnicy badania jasno artykułowali swoje oczekiwania wobec instytucji publicznych. Do najczęściej powtarzających się należały:

- jasna i zrozumiała komunikacja,
- realna możliwość wpływu na decyzje,
- szacunek dla opinii młodych ludzi,
- wsparcie merytoryczne i mentoring,
- dostępność działań również poza dużymi miastami.

Respondenci podkreślali, że nie oczekują pełnej decyzyjności, lecz partnerskiego traktowania i uczciwego dialogu.

KOMITET DO SPRAW POŻYTKU PUBLICZNEGO
NIW Narodowy Instytut Wolności
Rządowy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2021-2030 NOWE FIO
FUNDACJA BEYOND SPACE

SFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW NARODOWEGO INSTYTUTU WOLNOŚCI – CENTRUM ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO W RAMACH RZĄDOWEGO PROGRAMU FUNDUSZ INICJATYW OBYWATELSKICH NOWEFIO NA LATA 2021-2030

7.5. Zmiana postaw i poczucie sprawczości

Istotnym efektem udziału w projekcie była zauważalna zmiana postaw uczestników. Młodzi ludzie wskazywali na wzrost pewności siebie, większą gotowość do zabierania głosu oraz lepsze rozumienie mechanizmów funkcjonowania instytucji publicznych.

Wielu uczestników deklarowało chęć dalszego angażowania się w działania społeczne, w tym udział w młodzieżowych radach, inicjatywach lokalnych lub tworzeniu własnych projektów obywatelskich. Zmiana ta potwierdza, że odpowiednio zaprojektowany proces partycypacyjny może realnie wzmocnić sprawczość młodych ludzi.

7.6. Podsumowanie głosu młodzieży

Głos młodzieży wybrzmiewający w badaniach jest spójny i jednoznaczny: młodzi chcą być traktowani poważnie, chcą mieć wpływ i są gotowi wziąć odpowiedzialność za współtworzenie rozwiązań. Bariery, które napotykają, mają w dużej mierze charakter systemowy i komunikacyjny, a nie wynikają z braku chęci czy kompetencji.

Zebrane wypowiedzi i narracje stanowią ważny punkt odniesienia dla rekomendacji przedstawionych w kolejnych rozdziałach Białej Księgi.

KOMITET DO SPRAW POŻYTKU PUBLICZNEGO
NIW Narodowy Instytut Wolności
Rządowy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2021-2030 NOWE FIO
FUNDACJA BEYOND SPACE

SFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW NARODOWEGO INSTYTUTU WOLNOŚCI – CENTRUM ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO W RAMACH RZĄDOWEGO PROGRAMU FUNDUSZ INICJATYW OBYWATELSKICH NOWEFIO NA LATA 2021-2030

8. Rekomendacje

8.1. Rekomendacje dla samorządów lokalnych

1. **Zapewnienie realnego wpływu młodzieży na decyzje**
   Samorządy powinny projektować procesy partycypacyjne w taki sposób, aby udział młodzieży nie ograniczał się wyłącznie do konsultacji opinii. Młodzi powinni mieć możliwość współtworzenia rozwiązań na wczesnym etapie planowania działań, zwłaszcza w obszarach bezpośrednio ich dotyczących.
2. **Wprowadzenie jasnych i czytelnych procedur partycypacyjnych**
   Należy uprościć język komunikacji oraz jasno określać zakres wpływu młodzieży w danym procesie. Transparentność zasad zwiększa zaufanie i motywację do zaangażowania.
3. **Stała, a nie jednorazowa współpraca z młodzieżą**
   Dobre praktyki pokazują, że skuteczna partycypacja wymaga ciągłości. Rekomenduje się odejście od działań incydentalnych na rzecz długofalowych programów współpracy z młodzieżą.

8.2. Rekomendacje dla młodzieżowych rad

1. **Wzmocnienie roli inicjatywnej młodzieżowych rad**
   Młodzieżowe rady powinny być aktywnym inicjatorem działań, a nie wyłącznie ciałem opiniującym. Wymaga to zapewnienia im przestrzeni do samodzielnego zgłaszania tematów i projektów.
2. **Otwarcie na młodzież spoza struktur formalnych**
   Rady powinny angażować młodych ludzi spoza swoich składów – poprzez konsultacje otwarte, warsztaty czy spotkania tematyczne – tak aby reprezentowały szerszą grupę młodzieży.
3. **Systemowe wsparcie merytoryczne**
   Niezbędne jest zapewnienie radom wsparcia ekspertów i mentorów, którzy pomogą w pracy projektowej, komunikacji oraz współpracy z instytucjami.

KOMITET DO SPRAW POŻYTKU PUBLICZNEGO
NIW Narodowy Instytut Wolności
Rządowy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2021-2030 NOWE FIO
FUNDACJA BEYOND SPACE

SFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW NARODOWEGO INSTYTUTU WOLNOŚCI – CENTRUM ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO W RAMACH RZĄDOWEGO PROGRAMU FUNDUSZ INICJATYW OBYWATELSKICH NOWEFIO NA LATA 2021-2030

8.3. Rekomendacje dla organizacji pozarządowych

1. **Tworzenie bezpiecznych przestrzeni do uczenia się przez działanie**
   Organizacje pozarządowe powinny rozwijać programy, które łączą edukację obywatelską z praktycznym działaniem, umożliwiając młodzieży testowanie swoich pomysłów.
2. **Rola organizacji jako pośrednika**
   NGO mogą pełnić funkcję „tłumacza" pomiędzy młodzieżą a instytucjami publicznymi, ułatwiając komunikację i obniżając próg wejścia w procesy partycypacyjne.
3. **Wzmacnianie lokalnych liderów młodzieżowych**
   Długofalowe wsparcie liderów zwiększa trwałość działań i umożliwia skalowanie dobrych praktyk.

8.4. Rekomendacje dla szkół i instytucji edukacyjnych

1. **Wzmocnienie edukacji obywatelskiej w praktyce**
   Szkoły powinny kłaść większy nacisk na praktyczne aspekty partycypacji, takie jak udział w konsultacjach, tworzenie projektów społecznych czy współpraca z samorządem.
2. **Współpraca z lokalnym środowiskiem**
   Integracja działań szkół z inicjatywami lokalnymi sprzyja budowaniu postaw obywatelskich i pokazuje uczniom realny wymiar zaangażowania społecznego.

8.5. Rekomendacje systemowe

1. **Opracowanie lokalnych i regionalnych strategii młodzieżowych**
   Rekomenduje się tworzenie dokumentów strategicznych, które systemowo uwzględniają partycypację młodzieży jako stały element polityk publicznych.
2. **Standaryzacja działań partycypacyjnych**
   Wprowadzenie minimalnych standardów funkcjonowania młodzieżowych rad i procesów konsultacyjnych pozwoli na wyrównanie jakości działań w różnych regionach.

KOMITET DO SPRAW POŻYTKU PUBLICZNEGO
NIW Narodowy Instytut Wolności
Rządowy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2021-2030 NOWE FIO
FUNDACJA BEYOND SPACE

SFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW NARODOWEGO INSTYTUTU WOLNOŚCI – CENTRUM ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO W RAMACH RZĄDOWEGO PROGRAMU FUNDUSZ INICJATYW OBYWATELSKICH NOWEFIO NA LATA 2021-2030

3. **Monitoring i ewaluacja procesów partycypacyjnych**
   Każdy proces partycypacyjny powinien być poddawany ewaluacji z udziałem młodzieży, aby na bieżąco poprawiać jego skuteczność.

8.6. Podsumowanie rekomendacji

Rekomendacje przedstawione w niniejszym rozdziale opierają się na doświadczeniach młodych ludzi oraz analizie przeprowadzonych badań. Ich wdrożenie może znacząco zwiększyć skuteczność partycypacji młodzieży, wzmocnić dialog społeczny oraz przyczynić się do budowania trwałego społeczeństwa obywatelskiego, w którym młodzież jest realnym partnerem procesów decyzyjnych.

KOMITET DO SPRAW POŻYTKU PUBLICZNEGO
NIW Narodowy Instytut Wolności
Rządowy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2021-2030 NOWE FIO
FUNDACJA BEYOND SPACE

SFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW NARODOWEGO INSTYTUTU WOLNOŚCI – CENTRUM ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO W RAMACH RZĄDOWEGO PROGRAMU FUNDUSZ INICJATYW OBYWATELSKICH NOWEFIO NA LATA 2021-2030

9. Podsumowanie i wnioski końcowe

9.1. Kluczowe wnioski z realizacji projektu i badań

Analiza danych badawczych oraz doświadczeń z realizacji projektu jednoznacznie wskazuje, że młodzież w Polsce posiada wysoki potencjał do aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym i obywatelskim, który nie jest w pełni wykorzystywany przez obecne mechanizmy partycypacyjne. Główne bariery zaangażowania mają charakter systemowy, instytucjonalny i komunikacyjny, a nie wynikają z braku chęci czy kompetencji młodych ludzi.

Przeprowadzone badania potwierdzają, że niski poziom realnego wpływu, brak ciągłości działań partycypacyjnych oraz niedostosowanie form współpracy do potrzeb młodzieży prowadzą do spadku motywacji i poczucia sprawczości. Jednocześnie doświadczenia projektowe pokazują, że odpowiednio zaprojektowane procesy partycypacyjne mogą skutecznie przełamywać te bariery.

9.2. Znaczenie partycypacji młodzieży dla rozwoju lokalnego

Partycypacja młodzieży stanowi istotny element rozwoju lokalnego i regionalnego. Młodzi ludzie wnoszą świeże spojrzenie, innowacyjne pomysły oraz energię do działania, które mogą realnie wzmacniać jakość polityk publicznych i inicjatyw społecznych.

Włączanie młodzieży w procesy decyzyjne sprzyja budowaniu zaufania do instytucji publicznych, wzmacnia kompetencje obywatelskie oraz przyczynia się do tworzenia bardziej inkluzyjnych i odpornych społeczności lokalnych. Jest to inwestycja długofalowa, której efekty wykraczają poza czas trwania pojedynczych projektów.

KOMITET DO SPRAW POŻYTKU PUBLICZNEGO
NIW Narodowy Instytut Wolności
Rządowy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2021-2030 NOWE FIO
FUNDACJA BEYOND SPACE

SFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW NARODOWEGO INSTYTUTU WOLNOŚCI – CENTRUM ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO W RAMACH RZĄDOWEGO PROGRAMU FUNDUSZ INICJATYW OBYWATELSKICH NOWEFIO NA LATA 2021-2030

9.3. Potencjał wdrażania dobrych praktyk

Dobre praktyki opisane w niniejszej Białej Księdze mają charakter uniwersalny i mogą być adaptowane w różnych kontekstach lokalnych. Kluczowe znaczenie ma partnerskie podejście do młodzieży, łączenie edukacji z praktycznym działaniem oraz zapewnienie stałego wsparcia merytorycznego.

Projekt pokazał, że nawet w środowiskach o ograniczonym dostępie do narzędzi partycypacyjnych możliwe jest uruchomienie aktywności młodzieży, jeśli proces jest dobrze zaplanowany, oparty na zaufaniu i odpowiada na realne potrzeby uczestników.

9.4. Kierunki dalszych działań

Wyniki badań oraz wnioski płynące z realizacji projektu wskazują na potrzebę kontynuowania i rozwijania działań na rzecz partycypacji młodzieży. W szczególności rekomenduje się:

- dalsze rozwijanie programów edukacji obywatelskiej opartych na praktyce,
- wzmacnianie kompetencji młodzieżowych rad i liderów młodzieżowych,
- systemowe włączanie młodzieży w procesy planowania i realizacji polityk publicznych,
- prowadzenie regularnych badań i ewaluacji działań partycypacyjnych.

Realizacja tych kierunków może przyczynić się do trwałej zmiany jakości udziału młodzieży w życiu publicznym.

9.5. Zakończenie

Niniejsza Biała Księga Praktyk Partycypacji Młodzieży stanowi próbę uporządkowania wiedzy, doświadczeń i rekomendacji dotyczących zaangażowania młodych ludzi w procesy decyzyjne. Jej celem nie jest jedynie diagnoza problemów, lecz przede wszystkim wskazanie możliwych dróg ich rozwiązania.

KOMITET DO SPRAW POŻYTKU PUBLICZNEGO
NIW Narodowy Instytut Wolności
Rządowy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2021-2030 NOWE FIO
FUNDACJA BEYOND SPACE

SFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW NARODOWEGO INSTYTUTU WOLNOŚCI – CENTRUM ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO W RAMACH RZĄDOWEGO PROGRAMU FUNDUSZ INICJATYW OBYWATELSKICH NOWEFIO NA LATA 2021-2030

Wnioski płynące z dokumentu potwierdzają, że młodzież jest gotowa do współodpowiedzialności za sprawy publiczne. Warunkiem skutecznej partycypacji jest jednak stworzenie otwartego, partnerskiego i dostępnego systemu współdecydowania, w którym głos młodych będzie realnie słyszany i uwzględniany.

10. Bibliografia i źródła

1. **UNICEF (2023)**
   Dobrostan dzieci i młodzieży w Polsce. Raport krajowy.
   UNICEF Polska.

2. **Instytut Badań Edukacyjnych (2023)**
   ICCS 2022 – Międzynarodowe Badanie Kompetencji Obywatelskich.
   Warszawa: IBE.

3. **Dąbrowska, A. (2023)**
   Narzędzia partycypacji lokalnej w Polsce.
   Warszawa.

4. **Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej (2023)**
   Krajowa Polityka Miejska 2030.
   Warszawa.

5. **European Commission / Youth Wiki (2023)**
   Youth participation in democratic life – Poland.
   https://national-policies.eacea.ec.europa.eu/youthwiki

6. **Główny Urząd Statystyczny (2024)**
   Ludność. Stan i struktura demograficzna.
   https://stat.gov.pl

7. **Centrum Edukacji Obywatelskiej (2022)**
   Młodzi obywatele – edukacja obywatelska w praktyce.
   Warszawa.

8. **Most Wiedzy – Politechnika Gdańska (2021)**
   Partycypacja obywatelska młodzieży w opinii gmin polskich.
   https://mostwiedzy.pl

9. **Narodowy Instytut Wolności – CRSO (2022)**
   Raport o stanie społeczeństwa obywatelskiego w Polsce.
   Warszawa.

10. **OECD (2020)**
    Innovative Citizen Participation and New Democratic Institutions.

KOMITET DO SPRAW POŻYTKU PUBLICZNEGO

NIW Narodowy Instytut Wolności

Rządowy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2021-2030 NOWE FIO

FUNDACJA BEYOND SPACE

SFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW NARODOWEGO INSTYTUTU WOLNOŚCI – CENTRUM ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO W RAMACH RZĄDOWEGO PROGRAMU FUNDUSZ INICJATYW OBYWATELSKICH NOWEFIO NA LATA 2021-2030

Paris: OECD Publishing.

11. **Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030**
Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego.

12. **Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030**
Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego.

13. **Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego 2030**
Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego.

14. **Fundacja Beyond Space (2025).**
Badanie partycypacji młodzieży w wieku 15–29 lat – opracowanie własne.
Badanie ilościowe (ankieta, N=240) oraz badanie jakościowe (wywiady pogłębione), zrealizowane w ramach projektu „Zdolne Południe – Młodzieżowa Akademia Zdolnych".

15. **Fundacja Beyond Space (2025).**
Analiza doświadczeń i obserwacja uczestnicząca w procesach partycypacyjnych młodzieży – opracowanie własne.
Materiały zebrane podczas warsztatów, spotkań Młodzieżowej Akademii Zdolnych oraz pracy zespołów młodzieżowych.

KOMITET DO SPRAW POŻYTKU PUBLICZNEGO
NIW Narodowy Instytut Wolności
Rządowy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2021-2030 NOWE FIO
FUNDACJA BEYOND SPACE

SFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW NARODOWEGO INSTYTUTU WOLNOŚCI – CENTRUM ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO W RAMACH RZĄDOWEGO PROGRAMU FUNDUSZ INICJATYW OBYWATELSKICH NOWEFIO NA LATA 2021-2030